

KAZIMIERZ HEYMANOWSKI

W nawiązaniu do artykułu prof. dr. Józefa Brody pt. "Program gospodarczy Adama Loreta w lasach państwowych i przebieg jego realizacji"

W 1993 roku ukazał się w "Sylwaniu" pod interesującym tytułem artykuł pana profesora dr. Józefa Brody — "Program gospodarczy Adama Loreta i przebieg jego realizacji"¹. Podjęcie tego tematu w sytuacji nikłej i rozproszonej bazy źródłowej niewątpliwie należałoby uznać za cenne, lecz i jednocześnie ryzykowne. Trzeba bowiem przypomnieć, że zasoby archiwalne powstałej z dniem 6 grudnia 1930 r., a w rzeczywistości rozpoczynającej swą działalność 2 stycznia 1931 r. Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych (dalej — DNLP)² uległy zniszczeniu podczas okupacji niemieckiej. Taki sam los spotkał wówczas archiwalia Departamentu Leśnictwa w Ministerstwie Rolnictwa³ (31). Departament ten, prócz przypadających nań zadań z tytułu wchodzenia w skład urzędu Ministra, spełniał także do daty utworzenia DNLP funkcję organu zarządzającego lasami państwowymi⁴. Dodać jeszcze trzeba, że akta DNLP, szczególnej wartości, wywiezione z Warszawy przez ewakuujące się jej kierownictwo, w pierwszej dekadzie 1939 r., na polecenie dyrektora naczelnego Lasów Państwowych spalono w czasie postępu w Nadleśnictwie Państwowym Pińsk (33). Zrozumiałe przeto, że w przedstawionej sytuacji, przed przystąpieniem do czytania wymienionego artykułu zapragnąłem poznać materiały źródłowych wykorzystanych do jego napisania. Takiego zestawienia nie sporządzono, poprzestając na wprowadzeniu przypisów. Pierwszy z nich wyjaśnia: "Do opracowania niniejszego artykułu autor wykorzystał w szczególności dwie swoje prace: 1) Zarys historii gospodarstwa leśnego w Polsce (podręcznik akademicki), PWRiL, Warszawa 1988; 2) Rozdział: Administracja lasów państwowych. W: Lasy państwowe w Polsce w 1918–1990, praca zespołowa pod. red. J. Brody, t. I 1918–1939. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa-Poznań 1992". Należałoby jeszcze nadmienić, że pośród dwunastu pozostałych przypisów, nie wliczając w nie Dzienników Ustaw RP oraz roczników GUS, nie znajdujemy wiadomości z tzw. pierwszej ręki, a więc z miejsc powstania informacji; dlatego już przed przeczy-

taniem artykułu można by liczyć się z tym, że zawarte w nim wiadomości mogą być obciążone zarówno subiektywizmem autorów wykorzystanych materiałów źródłowych, jak i niedopatrzzeniami (błędami) z ich strony. I rzeczywiście, w artykule tym jest nieco nieścisłości i niedomówień. Być może zatem, że w przedstawionej sytuacji niniejsze opracowanie okaże się uzasadnione; niemniej, nadmieniam, że przygotowanie go, ze względu na jego charakter polemiczny, nie było dla mnie miłe i tym właśnie należy tłumaczyć, że ukazuje się dopiero obecnie.

Nawiązując do tytułu artykułu można by zauważyć, że zapewne byłoby właściwsze, gdyby autor zamiast słów: "... w lasach państwowych...", napisał — w państwowym gospodarstwie leśnym lub w Lasach Państwowych, mimo że określenia te wprowadzono dopiero z końcem okresu objętego artykułem⁵, zresztą należą je można w tekście⁶. Wyjaśnić bowiem należy, że pojęcie kategorii lasów państwowych (z małych liter) obejmowało wówczas, tak jak i obecnie, również lasy państwowe znajdujące się poza zarządem dyrektora naczelnego Lasów Państwowych, jak na przykład: należące niegdyś do resortu spraw wojskowych (obecnie obrony narodowej), czy też przed laty — do resortu oświaty i wyznań religijnych, a obecnie do resortu edukacji narodowej.

Przechodząc do części artykułu objętej "Wstępem" trzeba by zauważyć, co następuje. I tak, autor pisze: "W chwili odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. lasy państwowe znajdowały się pod administracją Głównego Zarządu Dóbr Państwowych w ramach resortu rolnictwa — na wzór rosyjski". Otóż, jeśli upraszczając zagadnienie, przyjmiemy za datę odrodzenia Polski ogólnie akceptowany 11 listopada 1918 r.⁷, to wówczas wyjaśnić trzeba, że wymieniony zarząd powstał dopiero w pół roku po tej dacie, na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 11 maja 1919 r. "w przedmiocie organizacji Zarządów Dóbr Państwowych" (5). W dniach rozpoczynających odzyskiwanie niepodległości sprawami lasów, zarówno państwowych, jak i nie stanowiących własności Państwa, zajmowała się w Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Koronnych Sekcja IV — Lasów (odpowiednik obecnego departamentu). Sekcja ta obejmowała wydziały: Spraw Ogólnych, Zarządu Lasów Państwowych, Ochrony Lasów Prywatnych; jej organizatorem i "szefem" (obecnie — dyrektorem) od 14 października 1918 r. był Jan Miklaszewski (3). Jemu też podporządkowano, po połączeniu w dniu 27 stycznia 1919 r. tej Sekcji z Sekcją III (Majątków) i utworzeniu o nowym zakresie działania Sekcji III (30), wspomniany już Główny Zarząd Dóbr Państwowych (dalej — GZDP), jako jego naczelnikowi. W skład tego zarządu wchodziły wydziały:

- Ogólny, "obejmujący dział rachunkowy, prawny, budownictwa i sprawy składu osobowego" — GZDP oraz wszystkich podległych jednostek organizacyjnych;
- Lasów, "obejmujący działy: administracyjno-gospodarczy, urządzenia lasów, likwidacji strat i szkód wojennych, łowiectwa, rybołówstwa, doświadczalnictwa i szkolnictwa leśnego oraz handlowo-statystyczny".
- Prócz tych wydziałów należały do niego jeszcze: Wydział Majątków i Wydział Gmachów, od 1 października przeniesiony do Ministerstwa Robót Publicznych (30).

Czytelnikowi zainteresowanemu zaczątkami organizacji naszego leśnictwa w latach międzywojennych (1918–1939) proponuję zaznajomienie się z publikacją pt. *Leśnictwo polskie u progu II Rzeczypospolitej*⁸ (15).

Zapoznanie się z genezą i rozwojem organizacji naszego leśnictwa, w zakresie lasów państwowych i nie stanowiących własności Państwa, choćby tylko w przedstawionym zakresie, wyklucza przyjęcie stanowiska, że GZDP był utworzony “na wzór rosyjski”; poza tym, można by zauważyć, że nie należał on do resortu rolnictwa, lecz do resortu rolnictwa i dóbr państwowych. Nie można też zgodzić się z autorem, że “Proces ich wyzwalania się (lasów — KH) spod zarządu administracji rolniczej odbywał się powoli i etapami”. Na podstawie przedstawionych wiadomości, z całą stanowczością trzeba stwierdzić, że w interesującym nas okresie lasy państwowe miały swe odrębne od rolnictwa organa zarządzania nimi. Co zaś do naczelnego kierownictwa lasami państwowymi oraz w zakresie problematyki lasów nie stanowiących własności Państwa, to w całym okresie międzywojennym było ono łączne ze sprawowaniem naczelnego kierownictwa nad rolnictwem, na jego początku należało do Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych, a w 1939 r. — do Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych⁹.

Kontynuując temat wiodący tego opracowania, należałoby sprostować informację: “W listopadzie 1920 r. powstał dla nich (dla lasów — KH) oddzielny zarząd — Departament Leśnictwa oraz wyodrębniono pierwsze okręgowe zarządy lasów państwowych, zaś wydzielenie administracji tych lasów w osobny pion administracji państwowej nastąpiło dopiero w końcu 1924 r.” Rzeczywiście o zorganizowaniu zarządów okręgowych (a nie okręgowych zarządów)¹⁰ lasów państwowych (dalej — ZOLP) zdecydowało rozporządzenie Rady Ministrów z 23 listopada 1920 r., którego wejście w życie nastąpiło 16 grudnia tegoż roku; naczelne kierownictwo nimi powierzono Ministrowi Rolnictwa i Dóbr Państwowych, mającemu sprawować swe obowiązki przez wówczas jeszcze nie utworzony Departament Leśnictwa (6). Z kolei, Naczelnik Państwa Józef Piłsudski 17 lutego 1921 r. mianował jego dyrektorem Jana Miklaszewskiego (14), natomiast departament ten został utworzony na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 18 marca 1921 r., z równoczesnym określeniem jego struktury organizacyjnej (22).

Można by jeszcze nadmienić, że wprawdzie utworzenie pierwszych ZOLP (w Warszawie, Radomiu, Siedlcach i Lwowie) nastąpiło, jak już wspomniano z dniem 16 grudnia 1920 r., to jednak funkcję drugiej instancji dla nadleśnictw państwowych spełniały już do tego czasu zorganizowane dwa lata wcześniej zarządy okręgowe dóbr państwowych (dalej — ZODP), podległe wymienianemu już w GZDP. W każdym z tych ZODP, jako odrębne i równorzędne rangą, były: Dział Lasów i Dział Majątków oraz, w miarę potrzeby, inne jeszcze (5).

Należałoby też wyjaśnić, że wraz z wprowadzeniem w życie z dniem 31 grudnia 1924 r. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o organizacji administracji lasów państwowych, stały się one więcej niż “pionem administracji państwowej”, bowiem uznano je za jej gałąź (7). W następnym zdaniu czytamy: “W dalszym ciągu jednak brak było jednolitych w skali kraju przepisów w sprawach zagospodarowania lasu, różne były zasady użytkowania i hodowli, nadal utrzymywały się dzielnicowe odrębności w następstwie zaborów, ogólnie zaś lasy przynosiły małe dochody dla skarby państwa”. Najpierw trzeba by zauważyć, że hodowla lasu mieści się w pojęciu zagospodarowania lasu. Co do “dzielnicowych odrębności”, to w podstawowym stopniu zlikwidowano je,

tworząc organy zarządzające lasami o jednakowej strukturze organizacyjnej dla tych samych szczebli zarządzania. Poza tym, z uznaniem dla Jana Miklaszewskiego i dla osób z nim współpracujących podkreślić należy, że już w początkach organizacji naszego leśnictwa wydano między innymi następujące akty normatywne: 16 czerwca 1919 r. wprowadzono "Przepisy prowadzenia rachunkowości i kasowości w nadleśnictwach", 20 tegoż miesiąca "Instrukcję służbową dla leśniczych i podleśniczych lasów państwowych", 25 sierpnia wyszły "Przepisy dotyczące rachunkowości w tartakach", 29 listopada ukazała się obszerna "Instrukcja dla nadleśniczych lasów państwowych", obejmująca 39 zagadnień gospodarczych, ujętych w 211 artykułach (12). Wydano też 29 listopada 1922 r. Instrukcję służbową dla gajowych lasów państwowych (16).

Podkreślić należy, że wszystkie wymienione instrukcje były stosowane aż do upadku drugiej Rzeczypospolitej (1939 r.), oczywiście ze zmianami wynikającymi z doskonalenia leśnych działań gospodarczych oraz w zakresie prawodawstwa leśnego. Określono również zasady ustalania płac dla robotników leśnych oraz zasady wyróbki i odbioru sortymentów drzewnych, ujęte w "Przepisy w przedmiocie gatunkowania, pomiaru i oznaczania wartości drewna i innych płodów leśnych oraz obliczania cen najmu i robót wymiarowych przy wyróbce drewna w lasach państwowych" (12). Niepodobna pominąć rozesłanej do nadleśnictw w 1921 r. "Instrukcji (wraz z formularzami — KH) w przedmiocie zbierania materiałów w celu ułożenia tablic liczb kształtu i miąższości najważniejszych drzew: sosna, świerk, jodła, modrzew, dąb, buk, brzoza, olsza" (14). Wydano też pośród pozostałych pominiętych tu instrukcji "Przepisy w przedmiocie organizacji łowiectwa w dobrach państwowych" (12). Zrozumiałe, że wyliczone akty normatywne nie zaspokoily jeszcze pełnych potrzeb w zakresie prawidłowego funkcjonowania gospodarki leśnej, ale w każdym razie umożliwiły kierownię nią na zasadach ujednoczonych.

Nawiązując do cytowanej już opinii autora, że "...lasy przynosiły małe dochody dla skarbu państwa" i że "To ostatnie było powodem, że z dniem 1 X 1926 r. minister rolnictwa powołał Adama Loreta na tzw. delegata (czyli swego pełnomocnika) do spraw administracji lasów państwowych", najlepiej będzie przytoczyć ocenę ówczesnej dochodowości lasów państwowych, zaczerpniętą z komunikatu zatytułowanego "Z Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych", dotyczącego sprawy "delegata". Mianowicie, czytamy w nim: "Podjęta przez Ministerstwo Rolnictwa i D.P. praca, zmierzająca do postawienia administracji lasów państwowych na należytych poziomach, dała już pewne wyniki, których wyrazem może być fakt, że dochodowość lasów w roku bieżącym w okresie od stycznia do 1 października jest większa od dochodowości w tym samym okresie w roku ubiegłym o 125%" (24). Nie można też zgodzić się, żeby mianowanie A. Loreta Nadzwyczajnym Delegatem Ministra stanowiło jednoczesne uznanie go jego pełnomocnikiem¹¹. Wykonując ściśle określone zadania, we wszystkich przypadkach, poza jednym, obowiązkiem jego było jedynie przedkładanie Ministrowi wynikających z nich wniosków. Tym jedynym wyjątkiem było "przeprowadzenie dochodzeń z powodu zauważonych nieprawidłowości i nadużyć oraz wydawanie zarządzeń **doraźnych** (moje podkreślenie — KH), celem natychmiastowego ich usunięcia" (24). Było to uprawnienie odpowiadające obowiązkowi każdego organu kontrolującego.

Nie ma wątpliwości, że kontynuowanie działań wynikających ze wspomnianych "zarządzeń doraźnych" należało do Departamentu Leśnictwa; jego struktura organizacyjna i kompetencje zostały znacznie ograniczone dopiero z dniem 14 kwietnia 1931 r., a więc już

po utworzeniu Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych¹². Co do wspomnianych wniosków przedkładanych Ministrowi przez Nadzwyczajnego Delegata, to niewątpliwie realizacja ich następowała za aprobatą Ministra, jednak po uprzednim ustosunkowaniu się do nich "specjalnej Komisji", działającej przy tym Ministrze, powołanej przez niego dla zajęcia się "udoskonaleniem administracji lasów państwowych"¹³. Sądzić należy, że w skład jej wchodził zarówno dyrektor Departamentu Leśnictwa, jak i Nadzwyczajny Delegat Ministra.

W żadnym razie nie można zgodzić się ze stanowiskiem autora, że "Na niego (na A. Loreta — KH) przeszły wszystkie uprawnienia, jakie dotąd w stosunku do nich (w stosunku do administracji lasów państwowych — KH) miał Departament Leśnictwa". Otóż, Adam Loret był Nadzwyczajnym Delegatem Ministra "z pozostawieniem na stanowisku dyrektora DLP w Warszawie" od 1 października 1926 r. do 22 października 1928 r. (1). W tym więc czasie, sprawując funkcję delegata, w dalszym ciągu, jako dyrektor Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie (dalej — DLP), był podporządkowany służbowo dyrektorowi wymienionego departamentu; przecież wówczas jeszcze departament ten stanowił trzeci stopień zarządzania jednostkami organizacyjnymi administracji lasów państwowych. Obowiązki i uprawnienia Departamentu Leśnictwa określone obowiązującym statutem Ministerstwa pozostawały nie zmienione, to znaczy — był on niezmiennie organem wykonawczym Ministra w sprawach lasów państwowych i nie stanowiących własności Państwa. Natomiast o Nadzwyczajnym Delegacie Ministra napisano we wspomnianym już komunikacie, że "Nadzwyczajny delegat do spraw administracji lasów państwowych nie jest zatem stałym nowym urzędem, jest to stanowisko utworzone czasowo, które po osiągnięciu zadań, postawionych Nadzwyczajnemu Delegatowi do spraw administracji lasów państwowych, zostanie skasowane" (24).

A. Loret, jako Nadzwyczajny Delegat Ministra, ściągnął do swej pomocy z dniem 8 października 1926 r., w formie oddelegowania z DLP w Warszawie, inż. Aleksandra Panka; przyczynił się też do jego awansowania z dniem 23 grudnia 1927 r. ze stanowiska referenta na stanowisko radcy leśnictwa¹⁴ (2).

Sprostować też należy informację autora, że A. Loret był absolwentem "Tharadt'u"; według zachowanej dokumentacji zaliczył on w Akademii Leśnej w Tharadt'cie trzy semestry, studiował też w Wyższej Szkole Lasowej we Lwowie, ale zapewne nie ukończył jej, gdyż w "kartotece osobowej" wykształcenie jego, zaznaczając podkreśleniem linijką, określono jako średnie. Trzeba by jeszcze sprostować informację, że "...od 1921 r. pełnił" funkcję dyrektora warszawskiej dyrekcji lasów państwowych...". W rzeczywistości od 1 listopada 1920 r. do 10 października 1921 r. pełnił obowiązki naczelnika ZODP w Warszawie, od tej daty do 31 stycznia 1925 r. był jego naczelnikiem, a od 1 lutego 1925 r. do 22 października 1928 r. — dyrektorem DLP w Warszawie. "Delegowany z dniem 22 X 1928 r. do Min. Roln. do współpracy z Dyrektorem Dep. Leśnictwa" (1), tak więc dopiero od tej daty jego rola i znaczenie zmieniły się w stopniu istotnym.

Żałować należy, że autor nie podbudował argumentami rzeczowymi wyrażonej opinii, że A. Loret w czasie kierowania przez niego Dyrekcją Lasów Państwowych w Warszawie "dał się poznać jako dobry organizator i gospodarz". Nie podważając jego uzdolnień i zalet charakteru, które niewątpliwie posiadał w wysokim stopniu, nie powinniśmy kształtować

o nim naszego poglądu jedynie na podstawie świadectw jego podwładnych i jednocześnie w dużym stopniu przez niego wyróżnianych¹⁵.

Mając na uwadze przytoczone poprzednio wiadomości, zaczerpnięte z "karty osobowej" A. Loreta, należałoby potraktować jako niezgodną z rzeczywistością informację autora, że "Adam Loret stał na czele lasów państwowych... najpierw jako "nadzwyczajny delegat..."' (s. 38).

Przechodząc do następnej części artykułu, zatytułowanej: "Program ekonomiczny Adama Loreta", trzeba by zauważyć, co następuje:

Niewątpliwie każde działania organizacyjno-gospodarcze powodują skutki ekonomiczne. Niemniej, A. Loret w swej publikacji, ujętej w formę opisową, pt. "Główne wytyczne państwowego gospodarstwa leśnego" bynajmniej nie przedstawił, jako wyodrębnionego programu ekonomicznego dla nich, zaznajomił jedynie, bez wnikania w rachunek ekonomiczny, z uwarunkowaniami racjonalnej gospodarki leśnej oraz z drogami wiodącymi do jej osiągnięcia. Jednocześnie wyeksponował rolę, znaczenie oraz zadania państwowego gospodarstwa leśnego w kontekście prywatnej gospodarki leśnej. Treść oraz forma zredagowania wymienionej publikacji przesądzą o braku możliwości przyjęcia jej za "Program gospodarczy Adama Loreta...", zapowiedziany tytułem artykułu pana profesora dr. Józefa Brody, są to po prostu w dużym stopniu opisowo ujęte "Główne wytyczne państwowego gospodarstwa leśnego", a nie dla państwowego gospodarstwa leśnego (zasadnicza różnica), w których opracowaniu z tytułu sprawowanej przez niego funkcji Nadzwyczajnego Delegata Ministra brał on udział. Miejmy na uwadze, że tego rodzaju wytyczne mógł przedstawić, zgodnie z literą prawa, jedynie Minister, na podstawie stanowiska wymienionej już Komisji, powołanej celem zajęcia się "udoskonaleniem administracji lasów państwowych", oczywiście w uzgodnieniu z dyrektorem Departamentu Leśnictwa. Natomiast A. Loret, drukując wymieniony artykuł w "Lesie Polskim", stanowiącym organ Związku Zawodowego Leśników w Rzeczypospolitej Polskiej, mógł chcieć jedynie zaznajomić czytelników tego czasopisma z podejmowanymi działaniami — wówczas — w resorcie rolnictwa. Można by jeszcze zauważyć, że aż połowę tej części artykułu autor poświęcił doszukiwaniu się prekursorstwa dla przedstawionego programu oraz na zaznajomienie z ówczesnym polskim prawodawstwem leśnym.

Zatytułowanie następnej części artykułu, jako "Zmiany w lasach państwowych wprowadzone przez Adama Loreta", w kontekście z przekazanymi na ten temat wiadomościami zdaje się być przesadne. Nade wszystko nie wiemy w jakim rzeczywiście stopniu uczestniczył on w przypisanych mu osiągnięciach, nie orientujemy się bowiem, które z nich były wspólnym rezultatem prac wymienionej już Komisji zajmującej się z ramienia Ministra "udoskonaleniem administracji lasów państwowych", a w których dominującą rolę odegrał dyrektor Departamentu Leśnictwa Jan Miklaszewski, wybitny leśnik, z którego podstawowymi działaniami na rzecz racjonalnej gospodarki leśnej w części już zaznajomiłem. Trzeba też sprzeciwić się sformułowaniu autora co do "najważniejszych zmian wprowadzonych przez Loreta, najpierw jako "nadzwyczajnego delegata". I tak na przykład o wprowadzeniu "z dniem 1 X 1927 r. jako roku obrachunkowego w pgl — roku gospodarczego (od 1 X do 30 IX roku następnego)" zadecydowało rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 22 września 1927 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o ustaleniu roku obrachunkowego administracji lasów państwowych (25). I jeszcze jedna, drobna uwaga:

w tym czasie nie istniało jeszcze pojęcie “pgl”; wprowadzono je dopiero z dniem 30 września 1936 r. (11).

Co do przypisania A. Loretowi zainicjowania wykupywania lasów i gruntów prywatnych, to można by podać, że już w 1925 r. wykupiono na rzecz Skarbu Państwa 42 612 ha lasów (w poprzednich latach też stosowano takie wykupy), a więc jeszcze przed objęciem przez wymienionego funkcji Nadzwyczajnego Delegata Ministra (18). Autor pisze też, że “Jednocześnie następowało przejmowanie wydzierżawionych lasów” (s. 40). Otóż, nie miało miejsca wydzierżawienie lasów, natomiast było wówczas praktykowane zawieranie umów na ich eksploatację w zakresie użytków głównych (drewno) oraz ubocznych.

Nawiązując do przekazanych przez autora wiadomości na temat “Organizacji zbytu drewna”, warto by wspomnieć, że już rozporządzeniem Rady Ministrów z 26 lutego 1920 r. utworzono przy Ministerstwie Skarbu Państwowy Urząd Eksportu Drzewnego. Kierował nim dyrektor, wspomagany Radą tego urzędu (20). Jednak już po roku zlikwidowano go, przekazując jego kompetencje Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr Państwowych (21).

Poprzestając na przedstawionych uwagach, niepodobna jednak nie zatrzymać się myślą przy postaci Adama Loreta, zwłaszcza z okresu kierowania przez niego Dyrekcją Naczelną Lasów Państwowych. Był to człowiek wielkiego wymiaru, zarówno pod względem uzdolnień jak i umiejętności obcowania z ludźmi. W znacznym stopniu z wyjątkowo wybitną osobowością Adama Loreta zaznajomił w swej publikacji jeden z jego najbliższych współpracowników — Franciszek Szkiłładź (32).

Przypisy

¹ Sylwan 1993 R. 137 nr 6.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1930 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 grudnia 1924 r. o organizacji administracji lasów państwowych (9).

³ Departament Leśnictwa został zlikwidowany w czasie istnienia Ministerstwa Rolnictwa, to znaczy przed utworzeniem Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych (przypis 9).

⁴ Uchwałą Rady Ministrów z 16 kwietnia 1930 r. został wprowadzony w życie z dniem 22 kwietnia tegoż roku statut organizacyjny Ministerstwa Rolnictwa, w którym Departament Leśnictwa, wymieniony jako VI, składał się z Wydziałów: 1) Polityki Leśnej, 2) Ochrony Lasów i Łowiectwa; 3) Organizacji Administracji Lasów Państwowych; 4) Urzędzenia Lasów Państwowych; 5) Gospodarki w Lasach Państwowych; 6) Budownictwa i Komunikacji w Lasach Państwowych; 7) Finansowego Lasów Państwowych oraz z Głównej Inspekcji Lasów Państwowych i Radcy Prawnego (26). W następnym statucie tego ministerstwa, z dnia 30 marca 1931 r., który wszedł w życie 14 kwietnia tegoż roku, ze względu na funkcjonowanie już DNLP, w Departamencie Leśnictwa pozostały jedynie dwa wydziały: Polityki Leśnej oraz Ochrony Lasów i Łowiectwa (27). Wreszcie, statutem z dnia 2 czerwca 1931, wprowadzonym z życia z dniem 15 tegoż miesiąca, wraz z odejściem J. Miklaszewskiego w maju tego samego roku (29), po tym departamencie pozostał jedynie Wydział Leśnictwa (28).

⁵ Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 września 1930 r. o państwowym gospodarstwie leśnym (11).

⁶ Na przykład na s. 40, w. 7 od góry: “ujednoczenie pgl...”, zaś słowa Lasy Państwowe (z dużych liter) powtarzają się kilkakrotnie.

⁷ Wcześniej, gdyż już 7 października 1918 r. powrót Polski do niepodległości proklamowała Rada Regencyjna Królestwa Polskiego, w której Orędziu z tej daty czytamy: “Wielka godzina, na którą cały naród czekał z upragnieniem już wybiła. Zbliży się pokój a wraz z nim ziszczenie nigdy nieprzedawnionych dążeń narodu polskiego do zupełnej niepodległości” (4).

⁸ Niestety, artykuł ten obarczony jest wieloma błędami drukarskimi, nie usuniętymi w czasie korekty.

⁹ Od 3 lutego 1918 r. do 22 listopada tegoż roku istniało Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Koronnych (4, 19), od tej daty do 25 kwietnia 1927 r. — Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych (8), z kolei do 1 lipca 1932 r. — Ministerstwo Rolnictwa, a po tym dniu — Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych (10).

¹⁰ Zauważalna jest rozbieżność nazwy: w tytule rozporządzenia okręgowy zarząd lasów państwowych, zaś w jego treści — parokrotnie powtarzający się — zarząd okręgowy lasów państwowych (6).

¹¹ W komunikacie o powołaniu Nadzwyczajnego Delegata nie zaznaczono, że jest to “delegat” Ministra, natomiast wzmianka na ten temat jest w sprawozdaniu Ministerstwa Rolnictwa dla Urzędu Rady Ministrów (17).

¹² Przypis 4.

¹³ “Oprócz właściwych organów, zajmuje się udoskonaleniem administracji lasów państwowych specjalna Komisja, działająca przy Ministrze Rolnictwa, która zakończyć ma całokształt swej pracy w terminie dwóch lat” (17).

¹⁴ Inż. A. Panek: 8 X 1926 – 22 X 1928 — “delegacja do dyspozycji Nadzw. Delegata w Min. Roln.”. “Delegacja czasowa do pracy w Min. Roln. niezależnie od dotychczas. obowiązków służbowych” — od 22 X 1928. 9 II 1929 “Powierzono zastępstwo Dyrektora Lasów Państwowych podczas jego nieobecności”. 16 VI 1931 — “Powierzono kierownictwo Wydziału Handlowego w Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych w Centralnym Zarządzie Min. Roln.” (2).

¹⁵ Do nich m.in. należeli: Tadeusz Molenda, Alaksander Panek, Franciszek Szkiłłądź, Antoni Wierzbicki.

Materiały źródłowe

Użyte skróty:

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie — AAN.
2. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej — Dz.U.
3. Dziennik Urzędowy Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych — Dz.U.MRiDP.
4. Dziennik Praw Królestwa Polskiego — Dz.PKP.
5. Dziennik Praw Państwa Polskiego — Dz.PPP.
6. Monitor Polski — M.P.

1. AAN PRM Cz.VIII,198.
2. AAN PRM Cz.VIII,203,
3. Archiwum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Jan Miklaszewski.
4. Dz.PKP 1918, Nr 12, poz. 23.
5. Dz. PPP 1919, Nr 41, poz. 301.
6. Dz.U. 1920, Nr 114, poz. 753.
7. Dz.U. 1924, Nr 119, poz. 1079.
8. Dz.U. 1927, Nr 38, poz. 337.
9. Dz.U. 1930, Nr 86, poz. 661.
10. Dz.U. Nr 1932, 148, poz. 184.
11. Dz.U. 1936, Nr 75, poz. 533.
12. Dz.U. MRiDP 1919.

13. Dz.U. MRiDP 1920.
14. Dz.U. MRiDP 1921.
15. **Heymanowski K.:** Leśnictwo polskie u progu II Rzeczypospolitej. Sylwan 1989 R. 133 nr 4.
16. Instrukcja służbowa dla gajowych lasów państwowych. MRiDP Warszawa 1923.
17. Materiały odnoszące się do działalności Rządu w czasie od 15 maja 1926 r. do 31 grudnia 1927 r. Sprawozdania Ministerstw. Komitet Ekonomiczny Ministrów. Warszawa 1928.
18. **Miklaszewski J.:** Ogólny rzut oka na rozwój produkcji leśnej i obrotu drzewnego. Przemysł i Handel. Warszawa 1928.
19. M.P. 1918, Nr 217.
20. M.P. 1920, Nr 55, poz. 1.
21. M.P. 1921, Nr 55, poz. 96.
22. M.P. 1921, Nr 74, poz. 115.
23. M.P. 1926, Nr 216, Dział Nieurzędowy.
24. M.P. 1926, Nr 236, Dział Nieurzędowy.
25. M.P. 1927, Nr 222, poz. 567.
26. M.P. 1930, Nr 93, poz. 136.
27. M.P. 1931, Nr 85, poz. 133.
28. M.P. 1931, nr 135, poz. 203.
29. M.P. 1931, Nr 147.
30. Sejmowi Ustawodawczemu sprawozdanie za okres od 1.I.1919 r. do 31.III.1920 r. przedkłada Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych. Warszawa: MRiDP 1920.
31. Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych. T. II. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Warszawa 1956.
32. **Szkiłładź F.:** Lasy państwowe i ich czołowi administratorzy (w) Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju. PTL Warszawa 1974.
33. Wierzbicki A.: Ze wspomnień o Adamie Lorecie. Echa Leśne 1992 nr 9.